

EL-KAVÂNİNÜ'L-KÜLLİYYE Lİ-ZABTİ'L-LÜGATİ'T-TÜRKİYYE'DE YER ALAN KÜLTÜREL ÖGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Onur ER**

Öz

Bu araştırmanın amacı El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de yer alan kültürel öğeleri değerlendirmektir. Bu bağlamda El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye Tomalin ve Stempleski'nin (1993) kültüre yönelik yaptığı sınıflandırma doğrultusunda incelenmiştir. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde nitel analiz tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için araştırmacılar arasındaki güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır ve .83 olarak bulunmuştur.

Araştırmada metinler incelenerek El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de günlük hayata yönelik araç gereçler, yemek, sayı, doğa unsurları, kalıp sözler, meslekler, devletle ilgili kavramlar, ölüm, dinî inanç, akrabalık gibi kodlara ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'nin kültürün farklı boyutlarına ilişkin örnekler barındırdığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kültürel öge, El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, Nitel araştırma.

BEING EVALUATED THE CULTURAL ITEMS IN EL-KAVÂNİNÜ'L-KÜLLİYYE Lİ-ZABTİ'L-LÜGATİ'T-TÜRKİYYE

Abstract

The aim of this research is to evaluate the cultural items that are in El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye. In this respect, El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye is examined in terms of Tomalin and Stempleski (1993)'s classification of culture. The data in this work that is a quality inquiry is collected by document analysis method. Content analysis of quality analysis methods is used for evaluating the data. The reliability coefficient among the researchers is calculated for the reliability of the inquiry and it is found as .83.

By analysing the texts in the inquiry, the codes such as equipments that are used in daily life, food, number, natural factors, pattern sayings, occupations, notions about the government, funeral, religious belief, kinship are attained.

As a result of the inquiry, including the samples regarding to different dimensions of the culture in El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye is found out.

Keywords: Cultural item, El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, the quality inquiry.

* Bu makale Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te 22-23 Ekim 2014 tarihleri arasında düzenlenen "Türk Dünyası Vatandaşlığı Çalıştayı"nda sunulan bildirinin gözden geçirilmiş şeklidir.

** Arş. Gör.; Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, onurer1827@gmail.com.

Ø. Giriş:

Toplum tarafından oluşturulan, ortaya konan tüm ögeler kültürü oluşturur. Kültürü oluşturan ögeler dil vasıtasıyla aktarılır. Aksan (2003) sözcüklerin kültür varlığı olarak sayıldığını belirtmiştir. Ayrıca sözcükler yoluyla ulusun inançları, gelenekleri, bireylerin kendi aralarındaki davranış ve ilişkileri, maddi ve manevi kültürü üzerinde fikir yürütülebileceğini ifade etmiştir. “Kültürün nesilden nesle geçmesi, böylece devamı ve yaşaması kültür taşıyıcı eserler, eğitim ve öğretim yolu ile olur. Dolayısıyla eğitim ve öğretimin esas görevi kültürün intikali ve devamını sağlamaktır. Dilin öğrenilmesi, öğretilmesi ve kullanılması, kültürün aktarımını sağlar. Her sözcük ve cümle kültüre ait bir göstergesi temsil etmektedir” (Özbay, 2010: 122). Dolayısıyla kavram işaretleri kültürün taşıyıcısıdır. Her bir harfin dahi değeri vardır.

Genç ve Bada'ya (2005: 73) göre “ikinci dil öğretimi kültür olmaksızın yanlış ve tamamlanmamış olacaktır. Öğrencilerin öğrenmeyi hedefledikleri dil veya ülke hakkında herhangi bir fikrinin olmaması, onların ikinci dil öğreniminde ruhsuz, duygusuz bir hâle bürünmelerine neden olacaktır”.

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine yönelik Türkçenin eski dönemlerinden itibaren birçok eser ortaya konulmuştur. Barın (2010) bu eserlerden bazıları Divanû Lügati't-Türk, Kitabü'l-İdrak Li-Lisani'l-Etrak, El-Kavânînü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye, Muhakemetü'l Lügatayn olarak bilinir.

Türkçe öğretimine yönelik yazılan eserlerde (en eski eserlerden günümüz eserlerine kadar) kültüre yönelik ögelerin olmasına dikkat edilmiştir. Bu durum hem dil öğrenimini daha etkili hâle getirebilecek hem de dili öğrenen kimsenin dilini öğrendiği toplumda daha rahat bir yaşama sahip olmasını sağlayabilecektir.

El-Kavânînü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye dönemin Kıpçak kültürü hakkında çıkarım yapmamızı sağlayan bir eserdir. Eserin yazarı kitabın değerini “Arapçadan çevirerek Türk bilim dünyasının istifadesine sunduğumuz El-Kavânînü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye adlı eser, ihtiva ettiği kelime hazinesi ve yazılış amacının Türkçemiz açısından büyüklüğü bakımından son derece önemli ve değerlidir” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: III) şeklinde ortaya koymuştur. Ayrıca eser, yazarı Türk olmadığı için o dönemde yabancıların Türk kültürünü nasıl gördüğü konusunda da okuyuculara fikir vermektedir.

El-Kavânînü'l-Külliyeye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye adlı eser sahip olduğu kelime hazinesi ile dönemin Türk dili hakkında da bilgi vermektedir. “Dillerin söz varlığından, bazı

kavramlarla ilgili sözcüklerin fazlalığı, azlığı ya da bulunmamasından; kavramların algılanma biçimlerinden hareketle bir kültürü tasvir etmek mümkündür” (Mert, Alyılmaz, Bay ve Akbaba, 2009: 280).

Kültür toplumun dünyasını oluşturan önemli bir yapı taşıdır ve yabancılara Türkçe öğretimine yönelik yazılan eserlerde de kendini göstermiştir. Kültürün alt öğeleri vardır. Tomalin ve Stempleski (1993) kültürün öğelerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

Şekil 1: Kültürün Öğeleri (Tomalin ve Stempleski, 1993: 7)

Şekil 1’de görüldüğü gibi Tomalin ve Stempleski (1993) kültürü ürün, düşünce ve davranış olmak üzere üç alt unsorda değerlendirmiştir. Araştırmanın amacı kapsamında El-Kavânînü’l-Küllîyye Li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye’de yer alan kültürel öğeler değerlendirilmiştir. Eserde yer alan kültürel öğelerin değerlendirilmesinde Tomalin ve Stempleski (1993) tarafından oluşturulan kültürün öğeleri temel alınmıştır.

1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı El-Kavânînü’l-Küllîyye Li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye’de yer alan kültürel öğeleri değerlendirmektir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

- El-Kavânînü’l-Küllîyye Li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye’de ürüne yönelik öğeler nelerdir?
- El-Kavânînü’l-Küllîyye Li-Zabti’l-Lügati’t-Türkiyye’de düşünceye yönelik öğeler nelerdir?

• El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de davranışa yönelik öğeler nelerdir?

2. Yöntem:

Bu bölümde araştırmanın modeli, incelenen eser, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli:

El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de yer alan kültürel öğeleri değerlendirmek amacıyla tarama modelinde yapılan bu çalışma nitel araştırma kapsamına girmektedir. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39).

2.2. İncelenen Eser

Araştırmada El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye adlı eser incelenmiştir. Eser dil öğretimine yönelik yazılmış bir eserdir. Eser Araplara Türkçe öğretmek amacıyla Araplar tarafından XV. yüzyıl başlarında Mısır'da yazılmıştır (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999).

2.3. Verilerin Toplanması:

Araştırmadaki veriler, nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Araştırmada, güvenilirliğini sağlamak için, ulaşılan temalar altında yer verilen kodların söz konusu temaları temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla iki araştırmacının kodları ve temaları karşılaştırılmıştır. İçerik analizi ile elde edilen verilerin güvenilirliğinin sağlanması için, Miles ve Huberman'ın (1994) “Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü kullanılmıştır. Araştırmacılar arasındaki güvenilirlik bu formül kullanılarak .83 olarak bulunmuştur. İki araştırmacı arasında görüş ayrılıklarının olduğu kodlar üzerine tartışılarak bahsi geçen kodlar uygun temalar altına yerleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi ve Yorumlanması:

Araştırmadaki verilerin değerlendirilmesinde nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi kullanılmıştır. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen

verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). Araştırmada eser okunmuş ardından genel bir çerçeve içinde kodlama yapılmıştır. Daha sonra, birbiriyle ilişkili ve anlamlı bir bütün oluşturan kodlar, Tomalin ve Stempleski (1993) tarafından meydana getirilen kültürün öğeleri temel alınarak kategori ve temalar altında birleştirilmiştir.

3. Bulgular:

Bu bölümde El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de bulunan ürüne ürüne, düşünceye ve davranışa yönelik bulunan öğelere ait tema ve kodlar tablolar hâlinde sunulmuştur.

Tablo 1: El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de Bulunan Ürüne Yönelik Kültürel Öğelere Ait Tema ve Kodlar

Tema ve Kodlar
Edebiyat
Folklor
Sanat
Müzik
Mimari

Tablo 1'de görüldüğü üzere El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de ürüne yönelik kültürel öğeler tespit edilmemiştir.

Tablo 2: El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de Bulunan Düşünceye Yönelik Kültürel Öğelere Ait Tema ve Kodlar

Tema ve Kodlar
İnanışlar
Dinî inanç (İslamiyet)
Değerler
İnsana ilişkin soyut kavram işaretleri
Etik normlar
Müstehcen konuşma

Tablo 2'de görüldüğü üzere El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de inanış temasına ilişkin dinî inanç (İslamiyet) kodu tespit edilmiştir. Etik normlar temasında ise müstehcen konuşma kodu tespit edilmiştir. Değerler temasında insana ait soyut kavram işaretleri kodu tespit edilmiştir. Aşağıda kodlara ilişkin örnek cümleler verilmiştir¹:

Dinî inanç (İslamiyet) kodu “namaz kılmak” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 30), “Peygamber cânı için” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 57) ifadelerinde görülmüştür.

¹ Örnek cümleler, Toparlı, R., Çöğenli, M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-kavânînü'l-küllîyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. adlı eserden alınmıştır. Kitabın birçok yerinde kültürel kodlar kelime ve cümle düzeyinde yer almıştır. Burada kodların geçtiği kelime ve cümle örneklerine yer verilmiştir.

İnsana ilişkin soyut kavram işaretleri kodu yahşı kişidir, yaman kişidir, cömerd kişidir” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 75) şekillerinde görülmüştür.

Müstehcen konuşma kodu “Türkmençe Türkçe değildir. Bundan dolayı bazı yerlerde dikkatli olman, sakınman ve konuşmaman için seni uyarıyorum. Çünkü Türkmençe, Türklerce müstehcen ve onu konuşan ise hakir sayılmaktadır” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 7) cümlesinde görülmüştür.

Tablo 3: El-Kavânînu'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de Bulunan Davranışa Yönelik Kültürel Ögelere Ait Tema ve Kodlar

Tema ve Kodlar
Gelenek ve görenekler
Misafirlik
Saygı
Âdet, töre ve alışkanlık
Giyim kuşam
Keyfe
Kuşak
Kiyemek
Könçek
Ton
Kömlek
Yiyecekler
Kaymak
Yoğurt
Sarıyağ
Pekmez
Kebap
Yoğurt
Boza
Şüşüş
Kara balı
Gündelik yaşam
Türk olmayanları ayırt etme
Renkler
Hayvanlar
Unvanlar
Kelimelerin gündelik yaşamda farklı kullanışları
Para birimi
Günlük hayata yönelik araç gereçler
Günlük hayatta kullanılan fiiller
Akrabalık adları
Kişi adları
Zaman adları
Ölçü birimleri
Meslek adları
Doğa unsurları
İnsana ilişkin somut kavram işaretleri
Organ adları
Duygular, hisler ve duyular
Meyveler, sebzeler, ekinler, hububatlar
Süs eşyaları
Sayılar
Aile
Ziraat
Askerlik
Hayvancılık
Burç
Gök cisimleri

Tablo 3'te görüldüğü üzere El-Kavânînu'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de gelenek görenek temasına ilişkin misafirlik kodu tespit edilmiştir. Giyim kuşam temasına ilişkin keyfe, kuşak, kiymek, könçek, ton, kömlek kodları tespit edilmiştir. Yiyecekler temasına ilişkin boza, kaymak, yoğurt, sarıyağ, pekmez, kebab, yoğurt, boza ve şüşüş kodları tespit edilmiştir. Gündelik yaşam temasına ilişkin renkler, hayvanlar, unvanlar, gündelik yaşamda verilen tepkiler, kelimelerin gündelik yaşamda farklı kullanılışları, para birimi, günlük hayata yönelik araç gereçler, günlük hayatta kullanılan fiiller, akrabalık adları, gramer kuralları, insan adları, zaman adları, ölçü birimleri, meslek adları, doğa unsurları, insana ilişkin kavram işaretleri, organ adları, duygular, hisler ve duyular, meyveler, sebzeler, ekinler, hububatlar, süs eşyaları, sayılar kodları tespit edilmiştir. Âdet, töre ve alışkanlık temalarına ilişkin kodlar tespit edilmemiştir. Aşağıda kodlara ilişkin örnek cümleler verilmiştir²:

Gelenek görenekler teması altındaki misafirlik kodu “konuğa Kur'an okut” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 91) şeklinde görülmüştür.

Gelenek görenekler teması altındaki saygı kodu “sultana ayağa kalktım” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 43) şeklinde yer bulmuştur.

Giyim kuşam ve yiyecekler teması altındaki kodlar kelime kelime eserde geçmiştir. Eserde, aile, ziraat, askerlik, hayvancılık kodları da gündelik yaşam teması altında çıkarılmıştır.³

Diğer kodlara ilişkin örnek cümleler aşağıda verilmiştir:

Türk olmayanları ayırt etme kodu “Bir kimsenin bu altı harften biriyle konuştuğunu duyarsan anla ki o ya güzel konuşamıyordur ya da halis Türk değildir” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 2) cümlesinde görülmüştür.

Renkler kodu ise “Yine yeşilliğin pekiştirilmesinde yamyaşıl denilmiştir. Aslında yapyaşıl olmalıydı. Kırmızılığın pekiştirilmesinde kıpkızıl siyahın pekiştirilmesinde ise kapkara denilmiştir” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 3) şeklinde görülmüştür.

Hayvanlar kodu “kaç at satın aldın?” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 24) şeklinde cümle içinde geçtiği örnekler bulunduğu gibi, evcil hayvanlar, vahşi hayvanlar, haşerat, sürüngenler, kuşlar başlıkları altında da hayvanlar vermiştir.

Unvanlar kodu “bey yattığı zaman git” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 29) cümlesinde görülmüştür.

² Örnek cümleler, Toparlı, R., Çöğenli, M. S. ve Yanık, N. H. (1999). *El-kavânînu'l-küllîyye li-zabti'l-lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. adlı eserden alınmıştır. Kitabın birçok yerinde kültürel kodlar kelime ve cümle düzeyinde yer almıştır. Burada kodların geçtiği kelime ve cümle örneklerine yer verilmiştir.

³ Biçer (2011) tarafından *Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılarla Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde aile, oyun, eğlence, müzik, ziraat, askerlik, hayvancılık kodları bulunmaktadır.

Kelimelerin gündelik yaşamda farklı kullanışları kodu “ne hayret anlamında da kullanılır. Bir şeyin güzelliğinden dolayı hayrete düşüldüğünde ne özendir bu? Bir kişinin kötü gidişatına şaşıldığında ne yaman kişidir bu?...denilir” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 25) şeklinde görülmüştür.

Para birimi kodu “time bir varaka yazdın saga bir ahça bireyim” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 29) cümlesinde görülmektedir.

Günlük hayata yönelik araç gereçler kodu “bıçkı (testere gibi bir şey biçilen veya bölünen alet)” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 34) ifadesinde görülmektedir.

Günlük hayatta kullanılan fiiller kodu “oku, yaz, işit, bük vb.” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 88) şekillerinde eserde yer verilmiştir.

Akrabalık adları kodu “biy senin kardaşımdır” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 37) cümlesinde görülmektedir.

Kişi adları kodu “Sunkur, bey oldu” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 39), Altunboğa'nın oğludur” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 58) cümlelerinde görülmektedir.

Zaman adları kodu “zuhurdan şogra” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 49) ifadesinde görülmektedir.

Ölçü birimleri kodu “otuz karış, kırk yük, yirmi arşın” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 52) ifadelerinde görülmektedir.

Meslek adları kodu “yaycıdır, kılıççıdır” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 68) örnekleri ile eserde yer bulmuştur.

Doğa unsurları kodu “çiğ, kar, buz, yağmur” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 79) örnekleri ile eserde yer bulmuştur.

İnsana ilişkin somut kavram işaretleri kodu “beyaz tenli, kösedir, ulu sakallıdır” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 74) örnekleri ile yer almıştır.

Organ adları kodu” kara göz, kulak, töbe (beyin)” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 75) örnekleri ile eserde yer bulmuştur.

Duygular, hisler ve duyular kodu “gülme, ağlamak, sevinme, kızdırmak” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 77) örnekleri ile eserde yer bulmuştur.

Meyveler, sebzeler, ekinler, hububatlar kodu “incir, kepek, arpa, bakla” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 79) örnekleri ile yer almıştır.

Süs eşyaları kodu “bilezik, kays (yüzük taşı), ısrâğa (kadın kulağındaki halka)” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 80) örnekleri ile geçmiştir.

Sayılar kodu “birler, onlar, yüzler” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 81) şekillerinde eserde geçmiştir.

Aile kodu “oğlumdur” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 60), “biy senin kardaşındur” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 37) cümlelerinde eserde yer bulmuştur.

Ziraat kodu “alma ağacı , nohut, bugday, bakla, tuturgan (pirinç)” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 73-79) şekillerinde eserde ifade edilmiştir.

Askerlik kodu “kılıç, süngü, yay, ok” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 80) şekillerinde eserde geçmiştir.

Hayvancılık kodu “buzagu (süt danası), yüklidir (her hayvanın aynı zamanda insanın hamilesi), inek, kuzı” (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 77) şekillerinde eserde geçmiştir.

Burç kodu temir hazuğ (Oğlak burcu) (Toparlı, Çöğenli ve Yanık, 1999: 72) şeklinde kendisine yer bulmuştur.

4. Sonuç ve Öneriler:

El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye Türkçe öğretimine yönelik yazılan eserlerden biridir. Eserde kültürün ürün (edebiyat, sanat, folklor, müzik, mimari) boyutu dışında düşünce ve davranış boyutlarına ilişkin örnekler bulunmaktadır. Eserin genelinde inanış teması bulunmaktadır. Yazar her fırsatta dinî inanca (İslamiyet) vurgu yapmaktadır. Eserde etik normlara da değinilmiştir. Kişinin konuştuğu lehçenin toplum içinde kabul edilme ya da edilmeme durumu konusunda eser okuyucuya bilgi vermiştir.

Eserde giyim kuşam, yiyecek ve gündelik yaşam konusunda bilgiler vardır. Giyim kuşam ve yiyecek adları eserde kendine yer bulmuştur. Gündelik yaşamda kişinin işine yarayabilecek renkler, sayılar, akrabalık adları, para birimi, ölçüler vb. bilgilere de eserde yer verilmiştir.

El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de okuma metinler olmadığı için kültür aktarımı geniş çaplı olmamakla birlikte kavramlar ve sözcükler aracılığıyla bazı öğelerin aktarımı gerçekleşmektedir. Bu eser vasıtasıyla Türkçeyi öğrenen bir Arap Türklerin nelere önem verip vermediği hakkında bilgi sahibi olabilir. Türkçede geçiş sıklığı fazla olan sözcüklerin Türk kültüründe önemli olduğu, geçiş sıklığı az olan sözcüklerin ise önemli olmadığı anlaşılabilir. KK'de aile, akrabalık, dinî inanış, oyun, eğlence, müzik, giyim, ev, mutfak, ziraat,

hayvancılık, askerlik ve meslek gruplarıyla ilgili kavram işaretleri yer almaktadır (Biçer, 2011: 75).

Bu araştırma sonucunda bu tip eserlerin yabancılara Türkçe öğretimi sürecinde değerlendirilmesinin faydalı olabileceği görülmüştür. Çünkü eser gramer kurallarının öğretimi kaygısı ile yazılmasına ve eserin yazarı eserin başında Türk olmadığını ve Türk ülkesine gitmediğini belirtmesine rağmen yazar Türkçeyi öğretirken bildiği kadarıyla Türk kültürüne de yer vermiştir. Dil ile kültür arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurmamıştır. Dolayısıyla XV. yüzyılda yazılmış olan eserde dil ile kültür arasındaki ilişki gözetilmeye çalışılmıştır. Günümüzde ortaya konan bazı yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında dahi bazen bu ilişki göz ardı edilebilmektedir.

El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye gibi eserlerin lisans düzeyinden itibaren öğrencilere tanıtılması bu tip eserlerde yer alan söz varlığının yabancılara Türkçe öğretimi açısından değerinin anlatılması faydalı olabilir.

Dilin daha sistemli incelenmesine ve tarihî gelişiminin anlaşılmasına imkân sağlayan alan derslerinin (başta Türk Dili Tarihi, Eski Türkçe Metin İncelemeleri ve Orta Türkçe Metin İncelemeleri dersleri olmak üzere) lisans programından kaldırılmış olması (Anılan derslerin programdan kaldırılmış olmaları yüzünden öğretmen adayları hem Türk tarihinin ve kültürünün hem Türk dili ve edebiyatının hem de Türkçe öğretiminin temel başvuru kaynakları niteliğindeki eserleri, bu eserlerin dil ve üslup özelliklerini, vücuda getirildikleri dönemleri, dil, tarih ve sosyokültürel bakımdan önemlerini yeterince bilmeden, öğrenmeden mezun olmaktadır. Anılan eksiklerin giderilmesi açısından Türk Dili Tarihi, Eski Türkçe Metin İncelemeleri ve Orta Türkçe Metin İncelemeleri dersleri vakit geçirilmeksizin programa dâhil edilmelidir) (Alyılmaz, 2010: 733).

Kültürün daha bilinçli ve daha profesyonel bir şekilde (alıcıyı rahatsız etmeyecek bir şekilde) yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında yer alması ve tarihin eski devirlerinden itibaren Türkçenin öğretime yönelik yazılmış eserlerin bilimsel anlamda incelenmesi, bu eserlere yönelik tanıtıcı bilgilerin günümüz yabancılara Türkçe öğretim kitaplarında yer alması ve böylece Türkçenin eski dönemlerden itibaren öğrenilmek istenilen bir dil olduğunun alıcıya bildirilmesi yabancılara Türkçe öğretimi sürecine katkı sağlayabilir.

Kaynaklar:

- AKSAN, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ALYILMAZ, C. (2010). Türkçe Öğretiminin Sorunları. *Turkish Studies*, 5(3), 728-749.
- BARIN, E. (2010). Yabancılara Türkçe Öğretimi Amacıyla Yazılan “Ecnebilere Mahsus” Elifbâ Kitabı Üzerine. *TÜBAR*, XXVII, 121-136.
- BİÇER, N. (2011). *Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GENÇ, B. ve BADA, E. (2005). Culture in Language Learning and Teaching. *The Reading Matrix*, 5(1), 73-84.
- MERT, O., ALYILMAZ, S., BAY, E. ve AKBABA, S. (2009). Orhun Yazıtlarındaki Toplumsal Değerlerin Öğretmen Adayları Tarafından Algılanma Düzeyi Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 279-287.
- MILES, M. B and HUBERMAN, M. A. (1994). *Qualitative Data Analysis*. London: Sage Publication.
- ÖZBAY, M. (2010). *Türkçe Öğretimi Yazıları*. Ankara: Öncü Kitap.
- TOMALIN, B. ve STEMPLESKI, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.
- TOPARLI, R., ÇÖGENLİ, M. S. ve YANIK, N. H. (1999). *El-Kavânînü'l-Küllîyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.